

Порівняльний аналіз конкурентоспроможності туристично-рекреаційного комплексу регіонів України

Мікловда В.П.

член-кореспондент Національної академії наук України,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємства
Ужгородського національного університету

Маргіта Н.О.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри маркетингу і логістики
Національного університету «Львівська політехніка»

Статтю присвячено актуальним питанням дослідження конкурентоспроможності регіонів України. Здійснено порівняльний аналіз конкурентоспроможності туристично-рекреаційного комплексу регіонів України на основі комплексних індикаторів, таких як інтегральний показник туристично-рекреаційного потенціалу регіону, а також показник таксономічного рівня розвитку туристично-рекреаційного потенціалу.

Ключові слова: конкурентоспроможність регіону, інтегральний показник туристично-рекреаційного потенціалу регіону, показник таксономічного рівня розвитку туристично-рекреаційного потенціалу, туристично-рекреаційний потенціал регіону.

Микловда В.П., Маргіта Н.О. СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО КОМПЛЕКСА РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Статья посвящена актуальным вопросам исследования конкурентоспособности регионов Украины. Осуществлен сравнительный анализ конкурентоспособности туристско-рекреационного комплекса регионов Украины на основе комплексных индикаторов, таких как интегральный показатель туристско-рекреационного потенциала региона, а также показатель таксономического уровня развития туристско-рекреационного потенциала.

Ключевые слова: конкурентоспособность региона, интегральный показатель туристско-рекреационного потенциала региона, показатель таксономического уровня развития туристско-рекреационного потенциала, туристско-рекреационный потенциал региона.

Miklovoda V.P., Marhita N.O. COMPARATIVE ANALYSIS OF TOURIST-RECREATIONAL COMPLEX COMPETITIVENESS OF UKRAINIAN REGIONS

The article deals with competitiveness analysis of Ukrainian regions. The comparative analysis of tourist-recreational complex competitiveness of Ukrainian regions is carried out on the basis of complex indicators such as integral indicator of tourist-recreational capacity and taxonomic level indicator of tourist-recreational capacity development.

Keywords: regional competitiveness, integral indicator of tourist-recreational capacity (IITRC), taxonomic level indicator of tourist-recreational capacity development, tourist-recreational capacity of region.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах загострення конкуренції на ринку конкурентною боротьбою охоплені не тільки компанії, а й країни та регіони. Глобальна конкурентоспроможність певного регіону чи країни визначається успіхом у формуванні стійких конкурентних переваг за тими напрямками, що визначені ключовими. У цих умовах розвиток потенціалу туристично-рекреаційного комплексу може стати каталізатором економічної діяльності, що забезпечить позитивний поштовх для розвитку споріднених галузей національного господарства, таких як будівництво, транспорт,

торгівля, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, зв'язок тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань, пов'язаних із розвитком туристично-рекреаційної галузі та конкурентоспроможністю туристичного комплексу знаходиться у центрі наукових інтересів таких науковців, як: М.І. Долішній, В.С. Кравців, В.П. Мікловда, Л.Т. Шевчук, О.І. Шаблій, О.І. Амоша, В.М. Василенко, М.Г. Чумаченко, А. Азар, А. Александрова, М. Біржаков, В. Євдокименко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на дослі-

дження питань, що стосуються особливостей розвитку туристично-рекреаційного комплексу, проблем функціонування його інфраструктури, перспектив та напрямів удосконалення діяльності туристично-рекреаційної галузі, частково невисвітленими залишаються питання порівняльної оцінки конкурентоспроможності туристично-рекреаційного комплексу регіонів України.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є порівняльний аналіз конкурентоспроможності туристично-рекреаційного комплексу регіонів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність регіону визначається можливостями регіону залучати капітал, розвивати економічні відносини, створювати додану вартість. Одним із ключових елементів забезпечення конкурентоспроможності регіону є туристично-рекреаційний потенціал, ефективне використання якого здатне сформулювати порівняльні переваги регіону у сфері туризму та рекреації, забезпечити підтримання стратегії збалансованого та сталого розвитку.

Конкурентоспроможність регіону розглядають як потенційну здатність регіону забезпечити конкурентні переваги у продуктивному використанні ресурсів та благ для поліпшення якості людського капіталу, не порушуючи економічної безпеки інших регіонів та економіки країни загалом, з акцентом саме на конкурентних перевагах [1, с. 35]. Конкурентоспроможність туристичної галузі – здатність підприємств, які задіяні в процесі створення та реалізації туристичних послуг, протистояти у динамічних змінах конкуренції на внутрішньому та міжнародному ринках за ефективного використання ендогенних конкурентних переваг свого внутрішнього середовища та екзогенного впливу для максимального задоволення потреб споживачів туристичних продуктів (послуг) та одержання прибутку [2]. Обґрунтування напрямів формування конкурентоспроможності регіону повинно спиратися на комплексну оцінку окремих потенціалів регіону, серед яких одним із ключових є туристично-рекреаційний потенціал.

Аналіз туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України доцільно здійснювати на основі комплексних показників, що включають різноманітні аспекти функціонування туристично-рекреаційного комплексу, серед яких: загальноекономічні показники, показники діяльності туристичного комплексу, потенціал готельної інфраструктури, потенціал рекреаційної інфраструктури (табл. 1).

Для проведення порівняльного аналізу конкурентоспроможності туристично-рекреаційного комплексу регіонів України проведемо розрахунок двох агрегованих показників: інтегрального показника туристично-рекреаційного потенціалу регіону (ІПТРП) та показника, що характеризує таксономічний рівень розвитку (ТРР) туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України.

Для розрахунку інтегрального показника туристично-рекреаційного потенціалу (ІПТРП), використовувалися дані офіційної статистики за 2016 р. для загальноекономічних показників та показників діяльності туристичного комплексу [3]. Для показників потенціалу готельної та рекреаційної інфраструктури використовувалися дані за 2010 р., доступні в офіційній статистиці. У зв'язку з відсутністю в офіційній статистиці актуальних даних за 2016 р. щодо показників потенціалу готельної та рекреаційної інфраструктур, а також урахування воєнної дії у Донецькій та Луганській областях, можна припустити, що статистика по готельній та рекреаційній інфраструктурах може бути значно спотворена, тому ми виключили зазначені області з розрахунку інтегрального показника туристично-рекреаційного потенціалу.

Для визначення інтегрального показника туристично-рекреаційного потенціалу регіону застосуємо процедуру стандартизації показників за окремими складниками туристично-рекреаційного потенціалу за формулами (1) та (2):

$$z_{ij} = \frac{x_{ij}}{\delta}, \quad (1)$$

де δ – середньоквадратичне відхилення змінної x_j .

$$\delta = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}, \quad (2)$$

де x_i – i -й елемент вибірки; $\bar{x}$ – середнє значення змінної x .

Після проведення процедури стандартизації отримаємо стандартизовані значення чотирьох складників туристично-рекреаційного потенціалу за регіонами України (табл. 2).

Після проведення процедури стандартизації розрахуємо інтегральний показник туристично-рекреаційного потенціалу регіону (ІПТРП) за формулою (3).

$$\text{ІПТРП} = \frac{\sqrt{ip1^2 + ip2^2 + ip3^2 + \dots + ipn^2}}{n}, \quad (3)$$

де $ip1, ip2, ipn$ – відповідно розрахункові значення окремих часткових індексів за складниками туристично-рекреаційного потенціалу.

Складники туристично-рекреаційного потенціалу регіону

Складники туристично-рекреаційного потенціалу	Показники
Загально-економічні показники	<ul style="list-style-type: none"> – Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту – Чисельність населення регіону – Капітальні інвестиції в регіоні – Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища в регіоні – Обсяги експорту в регіоні – Обсяги імпорту в регіоні
Показники діяльності туристичного комплексу	<ul style="list-style-type: none"> – Кількість суб'єктів туристичної діяльності України за регіонами – Середньооблікова кількість штатних працівників суб'єктів туристичної діяльності за регіонами для суб'єктів туристичної діяльності – юридичних осіб – Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів) для суб'єктів туристичної діяльності – юридичних осіб – Кількість реалізованих туроператорами туристичних путівок у 2016 р. за регіонами для суб'єктів туристичної діяльності – юридичних осіб – Середньооблікова кількість штатних працівників суб'єктів туристичної діяльності за регіонами для суб'єктів туристичної діяльності – фізичних осіб – підприємців – Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів) для суб'єктів туристичної діяльності – фізичних осіб – підприємців – Кількість реалізованих туроператорами туристичних путівок у 2016 р. за регіонами для суб'єктів туристичної діяльності – фізичних осіб – підприємців
Потенціал готельної інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> – Кількість готелів та інших місць для тимчасового проживання по регіонах – Житлова площа номерів – Місткість готелів та інших місць для тимчасового проживання по регіонах – Коефіцієнт використання місткості готелів та інших місць для тимчасового проживання по регіонах – Обслужено приїжджих у готелях та інших місцях для тимчасового проживання – Доходи від експлуатації готелів та інших місць для тимчасового проживання без вирахування податків – Обсяги експорту послуг готелів та інших місць для тимчасового проживання по регіонах – Середньооблікова кількість штатних працівників готелів та інших місць для тимчасового проживання по регіонах
Потенціал рекреаційної інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> – Санаторно-курортні й оздоровчі заклади за регіонами – Кількість оздоровлених – Розподіл іноземних громадян, оздоровлених у санаторно-курортних і оздоровчих закладах України за регіонами – Середньооблікова кількість працюючих у санаторно-курортних і оздоровчих закладах

Джерело: власна розробка

Результати розрахунку інтегрального показника туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України представлено на рис. 1.

Розрахований інтегральний показник туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України (рис. 1) свідчить, що трійку лідерів із

найбільшим туристично-рекреаційним потенціалом серед регіонів України формують Львівська (сумарна оцінка 11,78), Одеська (10,29) та Дніпропетровська (9,73) області.

Проаналізуємо також туристично-рекреаційний потенціал регіону з використанням

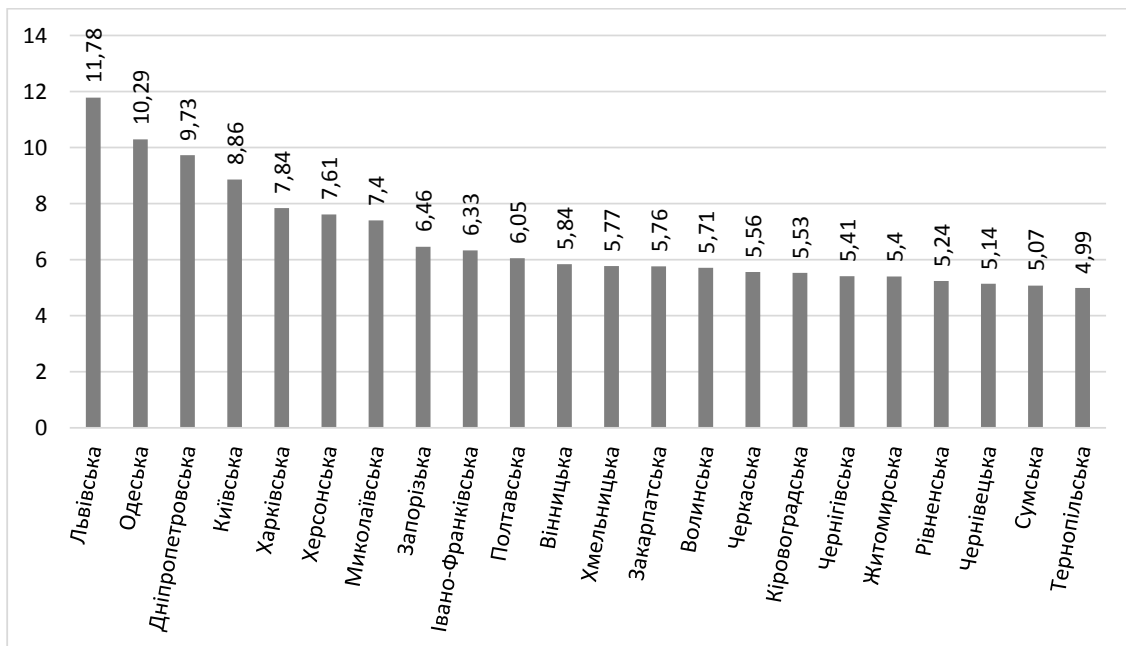

Рис. 1. Інтегральний показник туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України
(власна розробка)

Таблиця 2

Стандартизовані показники складників туристично-рекреаційного потенціалу
регіонів України

Регіони України	Стандартизовані показники, ІПЛП				Стандартизовані показники, ТРР			
	ЗЕП	ТК	ГІ	РІ	ЗЕП	ТК	ГІ	РІ
Вінницька	21,73	4,39	6,86	2,83	-1,21	-1,30	-4,41	-0,63
Волинська	21,40	3,30	7,14	1,62	-1,54	-2,39	-4,12	-1,84
Дніпропетровська	31,31	13,85	17,99	4,21	8,37	8,16	6,73	0,74
Житомирська	20,69	1,86	5,82	0,88	-2,25	-3,83	-5,44	-2,59
Закарпатська	19,97	2,46	10,81	3,06	-2,97	-3,24	-0,45	-0,41
Запорізька	22,69	6,84	7,67	6,90	-0,25	1,15	-3,60	3,43
Івано-Франківська	20,63	12,04	8,30	1,67	-2,31	6,35	-2,97	-1,79
Київська	32,59	4,88	12,84	2,47	9,65	-0,81	1,57	-1,00
Кіровоградська	21,16	2,38	5,87	0,83	-1,78	-3,31	-5,40	-2,63
Львівська	25,64	22,76	30,00	12,02	2,70	17,07	18,73	8,56
Миколаївська	23,73	1,89	16,75	5,38	0,79	-3,80	5,49	1,91
Одеська	29,29	15,54	19,51	14,61	6,35	9,85	8,25	11,15
Полтавська	22,65	3,63	7,45	2,16	-0,29	-2,06	-3,81	-1,30
Рівненська	19,36	2,36	7,66	0,90	-3,59	-3,33	-3,60	-2,57
Сумська	19,33	1,61	5,92	0,63	-3,61	-4,08	-5,35	-2,84
Тернопільська	19,00	2,07	5,76	0,78	-3,94	-3,62	-5,50	-2,68
Харківська	25,62	9,47	15,13	2,75	2,68	3,78	3,86	-0,71
Херсонська	19,43	8,51	21,14	5,42	-3,51	2,82	9,88	1,96
Хмельницька	20,49	3,72	9,92	0,86	-2,46	-1,97	-1,35	-2,61
Черкаська	20,64	3,35	7,49	1,47	-2,31	-2,34	-3,77	-2,00
Чернівецька	18,90	3,84	7,08	0,35	-4,05	-1,85	-4,18	-3,12
Чернігівська	19,94	2,31	8,05	0,77	-3,00	-3,38	-3,22	-2,69

Джерело: власна розробка

методу Хелвіга [4]. Методика оцінки логістичного потенціалу полягає у визначенні таксономічного рівня розвитку регіону (TRP).

Показник TRP стандартизований і приймає змінні в діапазоні від 0 до 1. Це дає змогу згрупувати досліджувані об'єкти на групи в порядку їх ієрархії. Чим вище значення приймає TRM, тим вищий рівень розвитку (привабливості) регіону, і навпаки.

$$z_0 = [z_{01}z_{02}\dots z_{0j}\dots z_{0m}],$$

$$де z_{0j} = \left\{ \begin{array}{l} \max z_{ij}, де z_{ij} стимулятор \\ \min z_{ij}, де z_{ij} дестимулятор \end{array} \right\}, \quad (4)$$

$$z_{-0} = [z_{-01}z_{-02}\dots z_{-0j}\dots z_{-0m}],$$

$$де z_{-0j} = \left\{ \begin{array}{l} \min z_{ij}, де z_{ij} стимулятор \\ \max z_{ij}, де z_{ij} дестимулятор \end{array} \right\} \quad (5)$$

Важливим завданням для упорядкування ієрархії регіонів є вимірювання відлеглості значення від еталону. В нашому випадку скористаємося формулою Евклідової відстані (формула (6)).

$$d_{i0} = \left[\sum_{j=1}^m (z_{ij} - z_{i0})^2 \right]^{1/2} \quad (6)$$

Для стандартизації показників скористаємося формулами (7) та (8):

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}_j}{\delta}, \quad (7)$$

де δ – середньоквадратичне відхилення змінної x_j .

$$\delta = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}, \quad (8)$$

де x_i – i -й елемент вибірки; $\bar{x}$ – середнє значення змінної x .

Суми стандартизованих значень за кожним складником логістичного потенціалу представлені в табл. 2.

Показник таксономічного рівня розвитку (TRP) знайдемо з використанням формул (9)–(12).

$$TRP_i = 1 - \frac{d_{i0}}{d_0}, \quad (9)$$

де $i=1,2,\dots,n$

$$d_0 = \bar{d}_0 + 2 * s(d_0), \quad (10)$$

$$d_0 = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n d_{i0}, \quad (11)$$

$$s(d_0) = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (d_{i0} - \bar{d}_0)^2} \quad (12)$$

Результати розрахунку таксономічного рівня розвитку представлені на рис. 2.

Представлені результати оцінки туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України, розраховані за допомогою показника таксономічного рівня розвитку (рис. 2), свідчать про підтвердження лідерства п'яти регіонів України: Львівської (TRM 0,85), Одеської (TRM 0,74), Дніпропетровської (TRM 0,63), Херсонської (TRM 0,53) та Харківської (TRM 0,51) областей.

Аналіз розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України дає змогу виокре-

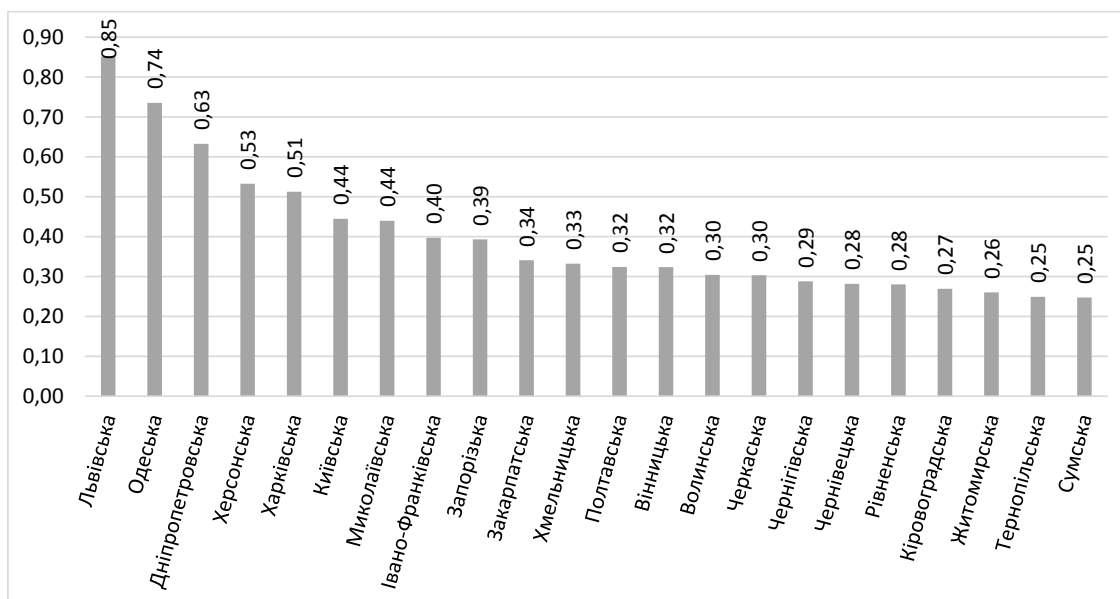

Рис. 2. Показник таксономічного рівня розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіонів України (власна розробка)

Таблиця 3

Класифікація регіонів за рівнем розвитку туристично-рекреаційного потенціалу

Група	ІПТРП	ТРР
Регіони з високим рівнем розвитку туристично-рекреаційного потенціалу	ІПТРП 11,78 – 7,4	ТРР 0,85-0,44
	Львівська (11,78), Одеська (11,29), Дніпропетровська (9,73), Київська (8,86), Харківська (7,8), Херсонська (7,61), Миколаївська (7,4)	Львівська (0,85), Одеська (0,74), Дніпропетровська (0,63), Херсонська (0,53), Харківська (0,51), Київська (0,44), Миколаївська (0,44)
Регіони із середнім рівнем розвитку туристично-рекреаційного потенціалу	ІПТРП 6,46-5,5	ТРР 0,4-0,3
	Запорізька (6,46), Івано-Франківська (6,33), Полтавська (6,05), Вінницька (5,84), Хмельницька (5,77), Закарпатська (5,76), Волинська (5,71), Черкаська (5,56), Кіровоградська (5,5)	Івано-Франківська (0,4), Запорізька (0,39), Закарпатська (0,34), Хмельницька (0,33), Полтавська (0,32), Вінницька (0,32), Волинська (0,3), Черкаська (0,3)
Регіони з низьким рівнем розвитку туристично-рекреаційного потенціалу	ІПТРП 5,41-4,99	ТРР 0,29-0,25
	Чернігівська (5,41), Житомирська (5,4), Рівненська (5,24), Чернівецька (5,14), Сумська (5,07), Тернопільська (4,99)	Чернігівська (0,29), Чернівецька (0,28), Рівненська (0,28), Кіровоградська (0,27), Житомирська (0,26), Тернопільська (0,25), Сумська (0,25)

Джерело: власна розробка

мити три групи регіонів: регіони з високим рівнем розвитку туристично-рекреаційного потенціалу, регіони із середнім рівнем розвитку туристично-рекреаційного потенціалу, регіони з низьким рівнем розвитку туристично-рекреаційного потенціалу (табл. 3).

Висновки з цього дослідження. Порівняльний аналіз конкурентоспроможності туристично-рекреаційного комплексу регіонів України на основі аналізу туристично-рекреаційного потенціалу свідчить про те, що із застосуванням двох методів – розрахунку інтегрального показника туристично-рекреаційного потенціалу регіонів, а також показника таксономічного рівня розвитку туристично-рекреаційного потенціалу – виокремлюються одні й ті ж регіони-лідери, серед яких – Львів-

ська, Одеська та Дніпропетровська області, які саме в такому порядку розташувалися в обох рейтингах. До групи регіонів із високим рівнем розвитку туристично-рекреаційного потенціалу також належать Київська, Харківська, Миколаївська та Херсонська області. Слід також зауважити, що серед регіонів, що належать до груп із середнім та низьким рівнями розвитку туристично-рекреаційного потенціалу, не прослідковується значних диспропорцій щодо конкурентоспроможності туристично-рекреаційного комплексу. Аутсайдерами обох рейтингів виявилися Чернігівська, Житомирська, Рівненська, Чернівецька, Сумська та Тернопільська області, які дещо змінюють свої місця в межах групи за різними рейтингами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кривега К.В. Туристична інфраструктура: поняття та складові / К.В. Кривега // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2005. – Вип. 21. – С. 118–124.
2. Мігуценко Ю.В. Методика оцінки конкурентоспроможності туристичної сфери України / Ю.В. Мігуценко // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 1.
3. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Hellwig Z. Zastosowanie metody taksonomicznej do typologicznego podziału krajow ze wzgledu na poziom ich rozwoju oraz zasoby i strukture wykwalifikowanych kadr // Przegląd Statystyczny. – 1968. – № 4. – S. 307–327.